

In de Eigen Tijd komen vluchtelingen en migranten naar de Europese landen, hopen op een betere toekomst. In de loop van de negentiende eeuw zoeken duizenden Belgen hun toevlucht in de Verenigde Staten en Canada. Migratie is blijkbaar van alle tijden. Waarom wijken mensen uit? Wat trekt hen aan in hun nieuwe land? Hoe verloopt de migratie?

CULTUREEL

POLITIEK

SOCIO-ECONOMISCH

PREHISTORIE

3500 v.c.

STROOMCULTUREN

800 v.c.

KLASSIEKE
OUDHEID

500

MIDDELEEUWEN

1450

NIEUWE TIJD

1750

NIEUWSTE TIJD

1945

EIGEN TIJD

Migratie in België, vroeger en nu

1 Amerika, het beloofde land

Doc 1-5 Je weet al dat landbouwvernieuwingen vanaf de 17de-18de eeuw leiden tot een bevolkingsstijging. Zowel de vernieuwingen als de bevolkingsgroei leiden tot werkloosheid. Vele landgenoten zoeken hun heil elders. Tal van jonge boeren hopen in de stedelijke industriebeekens beter betaald werk te vinden. Niet in elke streek is de industrie in het midden van de negentiende eeuw echter al even sterk ontwikkeld. Vooral Charleroi en Gent zijn sterke aantrekkingspolen. Sommigen zoeken daarom hun heil in seizoenarbeid in de Waalse of Franse landbouw. Weer anderen hopen op een betere toekomst in Amerika. Vooral na de eerste berichten over de vondst van goud in Californië komt de emigratiebeweging op gang. Tienduizenden Vlamingen en Walen wagen de overtocht naar Noord-Amerika. Handige ronselaars schuimen het platteland af om mensen naar het 'beloofde land' te lokken. In Amerika zou snel en makkelijk geld te verdienen zijn. De landbouwgronden zouden er zonder enige beperking voor het grijpen liggen.

Vanaf het einde van de negentiende eeuw verkiezen Belgische migranten vooral Canada. De Canadese overheid stelt alles in het werk om vanuit Europa een emigratiebeweging op gang te brengen. De Belgen zijn zeer gegeerd omdat ze bekend staan als goede werkers en bekwame boeren. Canada stuurt immigratievertegenwoordigers die mensen trachten

te overtuigen de oversteek te wagen. In brochures prijst men Canada. Men betaalt zelfs een deel van de reisonkosten. Ook de grote rederijen beschrijven Canada in hun folders als een waar paradijs. Arbeiders die gelokt worden met beloftes van hoge lonen, komen bedrogen uit. De werkomstandigheden zijn vaak nog slechter dan in België. Een aantal onder hen keren dan ook terug. Voor de ingeweken boeren is de toestand iets beter, maar ook zij worden soms bedrogen door **grondspectulanten**.

In tegenstelling tot andere migrantengroepen vormen de 'Amerikaanse Belgen' geen afzonderlijke gemeenschap. Toch hechten vooral de Vlamingen meer belang aan het behoud van een eigen Vlaamse identiteit. Zo verschijnt er in Detroit (USA) 'De Gazette van Detroit', een Vlaamse krant. De Walen sluiten zich aan bij de plaatselijke Franstalige organisaties en lezen de Canadese Franstalige kranten. De **integratie** verloopt echter vrij vlot, want na de eerste generatie zijn er al gemengde huwelijken.

2 Migrantengroepen en gastarbeiders

Doc 6-7 Er komen ook migranten naar België. Vanaf 1920 zijn het voornamelijk Italianen en Oost-Europeanen die als gastarbeider naar ons land komen. België heeft op dat moment een grote nood aan arbeiders voor de industrie en de mijnbouw. Na de economische crisis van 1930 verstrengt men de migratiewetgeving. De overheid bepaalt welke industrietakken

nog een beroep mogen doen op vreemde werkrachten. Aanvankelijk is dat enkel de mijnbouw. Na de Tweede Wereldoorlog komen daar de bouw en de zware industrie bij. Elke gastarbeider moet bovendien over een 'arbeidsvergunning' beschikken, verleend door het Ministerie van Arbeid. Een aantal Noord-Afrikaanse gastarbeiders wordt tengevolge van de crisis teruggestuurd.

Na de Tweede Wereldoorlog komen de Oost-Europese landen onder communistisch bestuur. De regeringen van die landen vragen hun arbeiders in het buitenland uit te maken welke nationaliteit ze willen aannemen. De meeste Oost-Europeanen keren terug naar hun land van herkomst. De Belgische industrie moet nu elders arbeidskrachten zoeken. In de jaren 1950 zoekt de industrie vooral arbeiders in Italië en Griekenland. Afiches met beloftes van hoge salarissen en pensioenen moeten arbeiders lokken. In Italië is de werkloosheid op dat moment zo hoog dat vele duizenden op het voorstel ingaan. De grootste concentraties aan vreemdelingen treft men aan rond de steenkoolbassins van Wallonië en de Kempen en in grote industriestadten als Antwerpen, Brussel en Gent. De leefomstandigheden zijn erbarmelijk: de arbeiders leven in houten barakken en krijgen vaak te maken met racisme. Het werk is zeer zwaar en onveilig. Honderden mensen komen bij werkongevallen om het leven. Wie protesteert, wordt door de vreemdelingenpolitie opgepakt en zonder pardon teruggestuurd naar Italië. Na een zware mijnramp in Marcinelle stelt de Italiaanse overheid hogere eisen. De Belgische industrie begint daarom arbeiders te rekruteren uit Spanje, Marokko en Turkije. De 'golden sixties' zijn bovendien een periode van economische bloei. De vraag naar (uitheemse) werkrachten stijgt. Naast de mijnbouw en de industrie doen ook de verwerkende nijverheid en de dienstensector een beroep op gastarbeid. Met brochures, gerichte campagnes en tal van beloftes lokt men volledige migrantengezinnen. Economische problemen in de jaren 1970 doen bij veel Belgen de verwachting rijzen dat de migranten terugkeren naar hun land van herkomst. Dat gebeurt echter niet.

Er vestigen zich ook rijkere migranten in België. Je vindt ze in de grensgebieden of in de omgeving van Brussel. Ze behoren dikwijls tot het kaderpersoneel van grote bedrijven en internationale organisaties of tot de ambassades. Heel wat inwijkelingen uit de Derde-Wereldlanden verblijven als student in de omgeving van universiteitscentra (Brussel, Leuven, Louvain-la-Neuve, Hasselt, Luik en Antwerpen).

Opvallend is het verband tussen de ruimtelijke spreiding en de leeftijdsstructuur van migrantengroepen. In de Limburgse

mijnstreek en in de buurt van de Waalse industriebassins kan men bij de migranten spreken van een vergrijzing: de groep vijftigplussers is het grootst, terwijl de groep van kinderen beïndrukkend klein is. Er doet zich zelfs een bevolkingsdaling voor bij die migranten. In de grote steden (waar migranten zich later hebben gevestigd), is er dan weer een bevolkingsstijging. De migrantengezinnen zijn doorgaans ook veel jonger. Het aantal migrantenkinderen is er groter bij de Turken en Marokkanen, dan bij de Grieken, Spanjaarden en Italianen (die er al langer verblijven).

3 Italianen en Marokkanen vormen de grootste groep

Doc 8-9 De Italianen zijn de grootste groep migranten. In de jaren 1920 zijn er zowel Italiaanse gastarbeiders als politieke vluchtelingen. Het gaat om antifascisten die Italië ontvluchten na de machtsgreep van de fascistische leider Mussolini. Gewelddadige botsingen tussen fascist en antifascisten en zelfs aanslagen op Belgisch grondgebied bezorgen de Italiaanse gemeenschap een negatief imago. Een aantal van hen maakt tijdens de Nazibezetting deel uit van het Belgische verzet. Een groot aantal antifascisten wordt gedeporteerd naar de Duitse vernietigingskampen. De Italiaanse mijnwerkers krijgen het na de oorlog hard te verduren. Pas na de komst van nog armere immigranten, stijgt het aanzien van de Italiaanse gemeenschap. Het merendeel blijft echter werkzaam als arbeider. De Italianen hebben onze eetgewoonten behoorlijke beïnvloed (pasta's).

Net zoals de Italianen vestigen ook andere migranten zoals Turken en Marokkanen zich blijvend met hun hele gezin. De overheid beseft dat men de tweede generatie van de migrantenbevolking onmogelijk kan terugsturen naar het land van herkomst. Met allerlei initiatieven tracht men de integratie van deze bevolkingsgroepen te bevorderen. Toch schuiven een aantal partijen de migranten de schuld voor problemen als werkloosheid en criminaliteit in de schoenen. De integratie zou volgens hen niet lukken. Toch is het aantal naturalisaties het grootst bij de Marokkanen. Zij vormen na de Italianen ook de grootste migrantengroep. Tal van migrantenjongeren in de grootsteden hebben weinig toekomstperspectief op de Belgische arbeidsmarkt. Ze leven tussen twee werelden: tegenover de traditioneel Islamitische opvoeding thuis staat de moderne westerse samenleving.

KENNEN

- 1 drie alternatieven uit de 19e eeuw voor de arbeid in de Belgische landbouw opnoemen
- 2 drie oorzaken van de stijgende armoede geven
- 3 de oorzaken van de Belgische emigratie naar Amerika geven
- 4 met een concreet voorbeeld uitleggen hoe men migranten lokt
- 5 de oorzaken van de gastarbeid in België geven
- 6 het begrip integratie uitleggen
- 7 drie verschillende soorten migranten in België opnoemen
- 8 de verschillende migratiegolven (wie? wanneer? waarom die groep?) in België uitleggen
- 9 de oorzaken van de Belgische emigratie vergelijken met de oorzaken van de immigratie naar België
- 10 de integratie van Belgen in het buitenland met de integratie van vreemdelingen in België vergelijken

KUNNEN

- 1 bronnen vergelijken
- 2 teksten ontleden
- 3 informatie afleiden uit tabellen
- 4 vergelijken met hedendaagse toestanden

Doc 1

Het was een statische dorpsstructuur waarbij personen uit de lagere klassen praktisch onmogelijk de sociale trap konden bestijgen. Tyfus, cholera en pokken kwamen veelvuldig voor in de eerste helft der 19e eeuw, vooral de lagere klassen werden hier het slachtoffer van. Het was de tijd van arm Vlaanderen.

Vanaf 1845 werd de sociaal-economische toestand nijpend voor de landarbeiders. In 1845 mislukte de aardappel oogst. (...) De aardappelziekte woedde tot 1850. In 1842 mislukte de rogge. 1 kg roggebrood steeg van 14 centimes naar 50 centimes. Ook de tarwe bracht veel minder op. (...) Het was een beroerde tijd. Bedelaars uit de stad trokken naar het platteland. Het bureau van weldadigheid (het armenbestuur) moest een groot aantal gezinnen financieel en materieel bijstaan. Emigratie naar een land waar meer eten was, waar meer mogelijkheden waren, waar een sociale promotie mogelijk was, was voor velen een oplossing. (...) Het vrije Amerika was aantrekkelijker vooral vanaf 1849, toen men hoorde vertellen over het goud van Californië.

Uit: Henri VANNOPPEN, *Amerika, het beloofde land voor Brabant, 1979*

- Waarom wordt de situatie voor de landarbeiders slechter vanaf 1845?
- Noem drie redenen waarom emigratie naar Amerika voor velen een oplossing leek.
- Waarom is Amerika vooral aantrekkelijk vanaf 1849?

Doc 2

'Vanaf dan wordt Brabants Haspengouw de emigratiebodem. Lange tijd verwijderd van de grote verkeerswegen biedt ze inderdaad weinig werkgelegenheid buiten de landbouw, in steengroeven of in landelijke industrie. De plattelandsvlucht gestimuleerd door de ontwikkeling van de spoorwegen lokt de jonge boeren naar de hogere lonen van de hoofdstad en vooral naar de industriebekkens. Charleroi op de eerste plaats, zonder de fabrieken van Vlaams-Brabant te vergeten. In de loop van de tweede helft van de negentiende eeuw verlaat meer dan een derde van de

bevolking het oosten. Deze trend zal zich doorzetten tot na de Tweede Wereldoorlog. Aldus binnen de tijdspanne van een eeuw beleven dorpen als Bomal en Glimes een afname van de bevolking met ongeveer de helft. In dit verband zal men zich de tijdelijke vloed van Brabanders naar de Nieuwe Wereld herinneren in het bijzonder naar Wisconsin omstreeks 1855.'

Uit : P. WALGRAFFE, *Le patrimoine rural du Brabant Wallon*

- Welke streek in België stroomt bijna letterlijk leeg?
- Noem twee plaatsen waar de jonge boeren naartoe trekken.

Doc 3

a Affiche voor het lokken van Vlamingen naar Canada

b Belgen wijken uit naar Amerika (1889)

'(...) Handige agenten schuimen stad en land af op zoek naar kandidaat-emigranten. Zij geven premies van 15 tot 25 frank voor elke arbeider die wil uitwijken naar het 'belofde land', waar de arbeiders in hoog aanzien zouden staan en snel rijkdom kunnen vergaren. Ook Canada is bij onze landgenoten erg in trek. De uitgestrekte landbouwgronden in dat land spreken tot de verbeelding van menig boerenzoon. Al die mooie beloftes worden echter maar zelden bewaarheid. Velen vinden zelfs geen werk in dat land waar ze heentrokken. Vooral de Vlamingen schijnen in vreemde landen moeilijkheden te ondervinden omdat niemand hun taal spreekt.'

Uit: L. Struye o.l.v., *Kroniek van België, 1987*

De Kroniek van België is een chronologisch geordende encyclopedie over de geschiedenis van België.

- Geef twee manieren waarop men mensen naar Canada wil lokken.

Doc 4

In 1856 vertrekt Jozef Ronsmans uit Sterrebeek naar Amerika. Vanuit Antwerpen maakt hij met andere landverhuizers (o.a. een familie die naar Australië vertrekt) de overtocht naar Engeland. Vanuit Liverpool gaat de reis verder naar New York. Jozef houdt een dagboek bij van zijn wedervaren.

a) 'Den negentienden Meij waren wij met onze kisten naar de stoomboot Washington gereden om 's anderendaags te vertrekken. (...) Al mijn kameraden (waren) weg die met mij gekomen waren. Daar stond ik dan te kijken, met niemand geen woord kunnen spreken. Gelukkiglijk had ik een kaart van de hotel. Ik had ze overal laten zien. Niemand verstond wat ik er wilde mede zeggen. (...) Er was eenen Brusselaar in dienst op den boot, den eenigste die ik gevonden heb die Fransch kon spreken en waar ik nog al wel mede geweest ben. Het Vlaamsch had ik niet meer gehoord sedert ik Antwerpen verlaten had.'

b) Ondanks zijn lof voor de Verenigde Staten geeft hij na een tijd het landbouwen op en hij zoekt werk: 'Alzoo ben ik en Jozef Meersmans den 25 meert 1858 ... vertrokken om werk te gaen zoeken en om de onmisselijke tael het Engelsch aen te leren, want op die plaats en zoolang als men bij zijn landslieden is, kan men dit niet leeren.'

'Dien zelfden dag heb ik mij dan ook verhuurd voor een jaer aen 14 dollars per mand en den kost. Over een jaer betaalde men daer nog 25 tot 30 dollars met den kost maar nu is de tijd zoveel slechter.'

- Geef twee problemen waar Jozef Ronsmans mee krijgt af te rekenen.

Doc 5

Tussen 1820 en 1975 emigreren ongeveer 200 000 Belgen naar de Verenigde Staten. Tot 1840 blijft de Belgische emigratie naar de VS zeer beperkt. Tussen 1830 en 1840 vertrekken ongeveer 300 Luxemburgse landbouwers, hoofdzakelijk naar Ohio en Michigan. De emigratie bereikt een eerste piek in de jaren 1840 en in de periode 1850-1856, wanneer duizenden Belgen uitwijken naar de staat Wisconsin. De grootste Belgisch-Amerikaanse vestiging rond Green Bay in Wisconsin is uit deze emigratiegolf ontstaan. Tussen 1861 en 1880 ligt de Belgische emigratie telkens rond de 7 000 per decennium. In de periode 1880-1893 wijken enkele tienduizenden Belgen uit naar de Verenigde Staten, onder wie Waalse wevers en glasblazers naar Pennsylvania en Vlaamse boeren naar Minnesota. Zo ontstaat de vestiging rond Ghent in Zuidwest-Minnesota. De Belgische exodus naar de Verenigde Staten bereikt in 1892 een piek met 4 297 uitwijkingen. (...) Volgens de telling van 1980 zijn er in de Verenigde Staten van Amerika 360 277 personen van Belgische afkomst: 122 814 personen met enkelvoudige afstamming en 237 463 met meervoudige afstamming. De grootste concentratie aan Belgische inwijkingen wordt gevonden in de Upper Midwest. 31 procent leeft in amper 2 staten: Michigan en Wisconsin.

Uit: <http://www.br.fgov.be/PUBLIC/emigrNL.html>

- Welke Amerikaanse staat is vooral in trek bij Belgische migranten?
- Toon met twee voorbeelden aan dat je nog steeds sporen terugvindt van deze migratiebeweging.

Doc 6

a

Naast de collectieve migratie kwamen tussen 1919 en 1925 ook veel Italianen individueel naar België, zonder de verplichte werkvergunning te bezitten. (...) Niet zelden werden kandidaat-mijnwerkers (...) reeds bij hun vertrek beroofd. Een oplichter beloofde hen, in ruil voor hun centen, te zullen helpen bij het verkrijgen van een visum of verkocht hen 'enkele goede adressen in België'. De Pauselijke Nuntius in Brussel constateerde in 1922: 'zij komen hier aan in een staat die echt medelijden wekt. (...) Dikwijls zijn zij tijdens de reis beroofd. Ze arriveren hier zonder te weten waar ze heen kunnen en tot wie ze zich kunnen richten zonder dat ze zich verstaanbaar kunnen maken, omdat ze de taal niet spreken. (...) Onder de nieuw aangekomenen bevonden zich ook politieke vluchtelingen (...) die werkloos geworden waren of vervolgd werden. (...) Zij kregen al snel gezelschap van een hele reeks antifascisten voor wie de overwinning van Mussolini het leven onmogelijk had gemaakt. (...) Onder de druk van de politieke omstandigheden viel de Italiaanse gemeenschap in België in twee kampen uiteen. (...) De gewelddadige botsingen tussen fascist en antifascisten versterkten uiteraard bij de modale Belg het stereotiepe beeld van de Italiaan, de macaroni die 'altijd klaar om zijn mes te trekken', die gewelddadig, lui en vuil is, en bovendien een rokkenjager die kweekt als de konijnen!'

- Toon met drie voorbeelden aan hoe potentiële migranten vaak het slachtoffer worden van oplichters.
- Leg uit hoe de overheid migranten naar ons land lokt.
- Vergelijk doc 3 met doc 6c. Welke overeenkomsten stel je vast?

b

'De Brusselse gerechtelijke politie heeft gisteren een 48-jarige Italiaan opgepakt, die wordt beschouwd als het kopstuk van een zwartwerkcircuit in de textielsector. Hij bracht tientallen Aziaten naar Brussel en liet ze in mensonwaardige omstandigheden werken in clandestiene naaiateliers. (...) Illegalen uit Laos en Thailand zwoegden er voor een aalmoes (...) Het onderzoek toonde aan dat de Aziaten met loze beloften over goed werk en goed geld naar ons land waren gelokt door een maffieuze bende. De ronselpraktijken worden door de speurders omschreven als ware slavenhandel.

Om te beginnen moesten de 'werknemers' de vliegpreis zelf betalen. Daarvoor betaalden ze een woekerprijs van 120 000 tot 150 000 frank. Dat geld leenden ze van de maffiosi, alweer tegen woekerintresten.'

Uit: Het Nieuwsblad, woensdag 29 maart 2000

c

In 1964 werd in Marokko een brochure verspreid met als titel 'Vivre et travailler en Belgique'. Deze brochure nodigde de Maghrebijnen uit om in België te komen werken bij voorkeur vergezeld van hun gezin. De brochure legde vooral de nadruk op de hoge lonen en de comfortabele levenswijze. De meeste andere Europese landen onthaalden enkel de geïsoleerde migrantenarbeider. Door het aanvaarden van een zekere gezinshereniging hoopte men dat de buitenlandse arbeiders het Belgische grondgebied zouden verkiezen boven dat van de buurlanden.

Uit: A. EVERARD, *Travailleurs et cerveaux arbes immigrés en Europe*

Doc 7

'Per 1 januari 1998 leefden 10 192 264 mensen op het Belgische grondgebied; daarvan bezaten er 9 289 144 de Belgische nationaliteit; 903 120 hadden een andere nationaliteit. De Italianen vormen daarin met 205 782 nog steeds de belangrijkste groep, gevolgd door 132 831 Marokkanen, 103 000 Fransen, 82 000 Nederlanders en 73 818 Turken. De buitenlanders zijn goed voor 9 procent van de bevolking. De jaarlijkse instroom van 20 000 buitenlanders brengt daarin dus een verschuiving van 0,2 procent teweeg.'

Uit: JOHN VANDAELE, *Op zoek naar het beloofde land*

- Maak een lijst met de vijf belangrijkste groepen migranten, van groot naar klein.

Doc 8

'Er is hier ook altijd heibel rond de moskeeën. Een moskee die niet mag uitbreiden, een andere die niet mag verhuizen: het al aangekocht pand moest onder druk van het stadsbestuur weer verkocht worden...'

Elarbi: 'Ik begrijp die heibel niet goed. Als iemand hier een café opent, wordt er niet geprotesteerd, hoewel zo iets toch veel meer lawaai met zich meebrengt, soms zelfs baldadigheden... Een moskee is een plaats waar gebeden wordt, trouwens ook door Belgen. Er wordt gepredikt, maar wat? Buiten de typische Islampunten, zoals de Ramadan, zijn het de universele waarden die er verkondigd worden. In Marokko staan verschillende katholieke kerken en niemand heeft er ooit tegen geprotesteerd. Een moskee of een kerk of een synagoge: dat zijn allemaal heilige plaatsen waar men komt om te bidden. Niemand mag dat recht afnemen. Natuurlijk moet je uitkijken waar je zo iets plant, maar heb je al gezien hoeveel kerken er hier staan, hoeveel plaats die innemen en hoe weinig die bezocht worden? De moskeeën zijn daarentegen te klein voor het aantal gelovigen.'

Uit: een interview met de in Borgerhout actieve Marokkaanse arts Zouhaïr Elarbi

RUUD MARTENS, van Adamo tot Zamouri, Belgische migranten over Belgische migranten.

- Wat zorgt volgens Elarbi voor meer overlast dan een moskee?
- Noem 3 argumenten die Elarbi aanhaalt ter verdediging van de oprichting van moskeeën.

Doc 9

a (1860) 'Alhoewel wij maer vreemdelingen waren en nog geen woord Engelsch konden spreken hebben wij het proces toch gewonnen.'

b (Elarbi kwam in 1974 naar België. Na zijn studies aan de franstalige ULB begon hij als arts te werken.) 'Ik sprak al Nederlands, woonde in Antwerpen en was er getrouwd met een Belgische vrouw. (...) De eerste generatie Marokkanen is hierheen gekomen in het begin van de jaren zestig en is niet of nauwelijks geschoold: men schrijft niet eens Arabisch en spreekt zelfs slecht Marokkaans. Verwacht van hen dan ook niet dat ze Nederlands kennen. Ze hebben zich goed geïntegreerd op het vlak van werken, maar niet op andere gebieden. Dat werd hen destijds ook niet gevraagd.'

- Vergelijk doc 9 a met doc 4. Hoeveel jaar bevindt Ronsmans zich in doc 9 in de Verenigde Staten?
- Vergelijk doc 9a en 9b. Hoe integreren ze zich in hun nieuwe land?